

EĞİTİMDE BİLGİ TEKNOLOJİLERİ VE POLİTİKA DÖKÜMANLARI

Dr. Miraç ÖZAR*

Özet

Bu makale, Bilgi Teknolojilerinden (BT) eğitim alanında istenilen düzeyde faydalanabilmek için gereken politika dökümanları hakkında düşünsel bir çalışmadır. Çalışmada eğitimde BT uygulamalarına geçilmeden önce tüm faaliyetlerin bir felsefi temele oturtulması ve bu felsefenin ilgili herkes tarafından iyice anlaşılması gerekliliği üzerinde durulmuştur. Kabul edilen felsefenin eğitim programlarının felsefesi ile paralel olması gerekmektedir. BT uygulamaları bir yandan öğrenciyi aktif kılarken, diğer yandan geleneksel yapıyı eğitimin diğer uygulamalarında sürdürmek bir çelişki olarak görülmektedir. Geliştirilecek politika dökümanlarında yer alması gereken konulardan bazıları şunlardır: Eğitimde BT uygulamalarının dayandığı temel felsefe, BT uygulamalarının planlama, uygulama ve değerlendirilmesi, ekipmanların kullanımı ve bakımı, ilgili kişilerin sorumluluk alanları, kısa ve uzun vadeli hedefler gibi. Ayrıca bu çalışmada vurgulandığı üzere, oluşturulan yazılı politika dökümanları gerçekleştirilmesi mümkün olmayan "istekler listesi" haline dönüştürülmemelidir. Aksine, bu dökümanlar işe vuruk ve gerçekçi oldukları zaman yarar sağlarlar. Son olarak, eğitimde BT uygulamaları hakkında okul bazında ya da merkezi bazda politika üretilmesi işinin bir ekip işi olduğu ve düzenlenecek hizmet-içi faaliyetlerin önemi üzerinde durulmuştur.

Eğitimde Bilgi Teknolojileri ve Politika Dökümanları

Okul sistemine yeni uygulamaların entegre edilmesi süreci birçok değişkenin birarada düşünülmesini de beraberinde getirir. Eğitimde Bilgi Teknolojilerinin (BT) kullanımı ile ilgili en önemli görünen konulardan birisi kullanım esaslarının dayandığı felsefi temeli sorgulamaktır. Kneller (1967: 2-7) "felsefe" kelimesini insanın düşüncelerinde ve davranışlarında bir anlam bulabilmesi için, kendi fikirlerini organize etme ihtiyacından kaynaklanması olarak tanımlamaktadır. Bu anlayıştan yola çıkılarak denilebilir ki kısa veya uzun vadeli istenen bazı hedefleri gerçekleştirebilmek için tüm fikir ve uygulamaların kabul edilmiş bir felsefi temeli olmalıdır. Bu hedefler kişisel ya

* UNICEF, ANKARA

da kurum bazında olabilir. Burada önemli olan husus bu düşünce ve eylemlerin organize bir biçimde iç tutarlılığını sağlayabilmek için bir felsefenin oluşturulmasıdır. Bu bir ihtiyaçtan çok bir zorunluluk olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu anlayış BT'nin okullara entegre edilmesi konusu için de geçerlidir. Uygulamaların dayandığı felsefi bir temel olmadan bu süreci başlatmak temelsiz inşaat yapmak gibi düşünülebilir.

Watson (1989: 21-27) BT'nin eğitim alanında kullanımı için üretilen tüm materyallerin de bir felsefeye dayandırılması gerektiğini vurgulamıştır. Bu yüzden BT'yi ayrı, eğitim konusunu ayrı olaylar gibi algılamak bir yanılgıdır. Eğitimin istenilen amaçları ile BT uygulamaları tutarlılık gösterirse bir başarı elde edilebilir. Bu sebeple eğitim programları içerisinde yer alan BT uygulamaları belli bir felsefi temele oturtulmalıdır. Bu bağlamda "nasıl ve ne zaman" sorularından önce "neden" sorusuna öncelik verilmelidir. Burada önemle üzerinde durulması gereken konulardan birisi de belirlenmiş felsefi temelin sürekli sorgulanma ihtiyacıdır. Bir başka deyişle sosyal, ekonomik ve teknolojik gelişmelerin büyük bir hızla değiştiği bir dünyada bugün için kabul edilen bir felsefi temelin yarın için geçersiz olabileceği gerçeği unutulmamalıdır. Örneğin geleneksel eğitim anlayışında öğrencilerin pasif olmaları kabul edilmiş bir durum olmakla birlikte, BT'nin eğitim uygulamalarında yer alışı ile öğrencilerin aktif olmaları gerekmektedir. Öğrencilerin sadece BT uygulamalarında aktif olmaları ve diğer eğitim uygulamalarında geleneksel yapıyı sürdürmeleri bir çelişki olur. Bu sebeple BT gibi yeni uygulamaların eğitim programlarına entegre edilmesi tüm eğitim sisteminin sorgulanması olarak algılanmalıdır. BT'nin felsefesini ve eğitim programlarının felsefesini ayrı birer olguymuş gibi kabul etmek bir yanılgıdır.

BT Politikalarının Geliştirilmesi

Hawkrige (1990: 1-6) çeşitli ülkelerin okullarında bilgisayar kullanımının dayandığı rasyoneli incelemiş ve BT politika dökümanlarının oluşturulmasının önemi üzerinde durmuştur. Hawkrige (1990) araştırmalarının sonucunda şu sonuca varmıştır; okullarda bilgisayar kullanımının istenilen düzeyde gerçekleştirilebilmesi için politika dökümanlarının ayrıntılı bir şekilde geliştirilmesi gerekmektedir. Bu dökümanların kullanımına ışık tutan rasyonellerin açıkça ortaya konulması gerektiği vurgulanmıştır.

BT politika dökümanlarının geliştirilmesinin bazı yararları aşağıda sunulmuştur:

- BT politika dökümanlarının oluşturulması, yapılması gereken işlerin zaman

çizelgeleri ile birlikte sunulması, faaliyetlerin gerçekleştirilmesine yol göstermesi ve eyleme geçilmesini cesaretlendirmesi,

- İlgili bütün konuların bir araya getirilmesi ve birlikte ele alınması,
- Okul içinde ve dışındaki kişilere BT uygulamaları ile ilgili bilginin bir bütün halinde yayınlanması,
- Okula yeni gelen personele BT uygulamaları ile ilgili bir rehber olması,
- BT uygulamalarının planlama, uygulama ve değerlendirme faaliyetlerine temel teşkil etmesi,
- BT uygulamalarını yürütecek personelin sorumluluk alanlarını göstermesi açılarından önemlidir.

Ancak, yazılı olarak BT politika dökümanlarını oluşturmak değişen dünyanın problemleri ile başa çıkmak için yeterli değildir. Oluşturulan politikaların yeni gelişmeler ışığında düzenli aralıklarla gözden geçirilmesi ve yenilenmesi gerekir. Sosyal, ekonomik ve teknolojik gelişmelerin paralelinde eğitim uygulamaları sürekli olarak değiştirilmeli ve dinamik bir yapıya sahip olmalıdır. Yazılı politika dökümanlarını oluşturmak, o alanda yapılması gerekenleri sabit kılmak ve yıllarca uygulanabilir hale getirmek anlamında değildir. Geliştirilen yazılı BT politikaları, aynı eğitim programları gibi kağıda döküldüğünde değişmez ve tabu haline gelmezler. Yaşayan ve gelişen dünya ile ancak dinamik ve süreklilik arz eden politikalar ile başa çıkılabilir. BT politikalarının yazılı kaynaklar olarak hazır hale getirilmesi onların değişmez olduğunu göstermez.

Eğitimde BT uygulamalarının entegrasyonu sürecinde ve politika dökümanlarının oluşturulmasında yanıt bekleyen bazı önemli sorular vardır. Örneğin;

- BT politika dökümanları hangi konuları kapsamalıdır?
- Politikaların üretilme sürecine hangi nitelikte insanlar karar vermelidir?

Aşağıda verilen konular BT politika dökümanlarında yer alması gereken konulardan bazılarıdır:

- Eğitimde BT uygulamaları ile ilgili faaliyetlerin planlaması, uygulaması ve değerlendirilmesi konuları. Uygulamaların izlenip, ortaya çıkan sonuçlar ile ilgili dönüt mekanizmalarının oluşturulması da bu konu içerisindedir.
- BT uygulamaları ile ilgili tüm malzemelerin kullanılma ve koruma esas-

ları. Bu malzemelerin güvenli olarak kullanımı, ne zaman, nerede ve kimler tarafından kullanılabileceği, bu malzemelerden kimlerin sorumlu olacakları, ve teknik yardıma ihtiyaç hissedildiğinde nerelerden yardım alınabileceği gibi konular bu maddeye dahildir.

- Okul bazında, eğitim sürecine katılan tüm personelin BT konusunda eğitimi ve onların bu konudaki gelişimleri ile ilgili faaliyetlerin planlanması. İlgili personel için gerekli hizmet-içi faaliyetlerin planlanması bu konuda yapılması gerekenler için ilk adım olarak algılanmalıdır.

- Uzun ve kısa vadeli hedefler.

- Tüm faaliyetlerin genel değerlendirilmesi ve değerlendirme esaslarının belirlenmesi.

- Sonucun yayınlanması ve tartışmaya açılması. Okullar arası iletişimin artırılması ve kazanılan deneyimlerin paylaşılması anlamında sonuçların olabildiğince fazla diğer okullara iletilmesi önemli bir konudur.

BT politika dökümanlarını gerçekleştirilmesi mümkün olmayan bir çeşit "ideal dünyada yapılabileceklerin listesi" olarak oluşturmak bizlere birşey kazandırmaz. BT'lerini satın alıp okullarda kilitli tutmak ya da kullanıyormuş gibi yapıp temelinde bir felsefeye dayandırmadan amaç dışı kullanmak zaman, emek ve ekonomik kayıptır. BT politika dökümanları işe vruk ve gerçekçi olmalıdır. Gerçekçi olabilmesi bu tür politika dökümanlarının nasıl hazırlandığına ve nasıl planlandığına bağlıdır. Kimlerin planlanan faaliyetleri ne zaman ve nasıl gerçekleştireceği ve kime rapor etmesi gerektiği gibi konular üzerinde önemle durulmalıdır. Ayrıca, bu tür dökümanlar kişilerin sorumluluk alanlarını çok iyi ve açık bir şekilde tanımlamalıdır. Faaliyetlerin uygulama zamanları ve ne gibi bir ortamın gerektiği gibi konulara BT politika dökümanları yer vermelidir. Okullar BT uygulamaları ile ilgili kendi politika dökümanlarını geliştirmeli ve başarılı uygulamalar Milli Eğitim Bakanlığı aracılığı ile diğer okullara duyurulmalıdır. Milli Eğitimin amaçlarına uygun okul bazındaki değişik uygulamalar okulların birbirlerini kıskanmalarına değil imrenmelerine yol açacaktır. Böyle bir uygulama rekabet ortamında kaliteyi artırmayı amaçlamaktadır.

Bir Ekip Çalışması Olarak BT

Eğitimde BT uygulamaları bir ekip işidir. Burada bu ekipte kimlerin yer alması gerektiği konusu çok önemlidir. BT uygulamalarının eğitime en-

tegrasyonu sürecinde alınacak kararlara aşağıda konumları verilmiş kişiler katılmalıdır:

- Eğitimde program geliştirme uzmanları
- Eğitimde BT uygulamaları konusunda uzman kişiler
- Çeşitli konu alanlarının uzmanları (matematik, biyoloji, tarih, fizik gibi)
- Bilgisayar ve diğer BT uygulamaları içerisinde yer alan teknolojik ürünler konusunda uzman kişiler
- Özellikle bilgisayar yazılımları konusunda uzman kişiler

Alınacak kararların uygulanabilmesi için yapılacak mali harcamaların hesaplanması ve sistematik bir şekilde yapılması da bir uzmanlık işidir. Bu sebeple, her türlü harcamanın optimum düzeyde yapılabilmesi için ihtiyaç hissedilen kişilerin bu sürece katılımlarının sağlanması gerekir.

Okul bazında planlanan faaliyetlerin gerçekleştirilmesi de bir ekip işidir. Tüm malzemelerin korunması, bakımı, faaliyetlerin uygulama planlarının hazırlanması, ilgili kişilerin hizmet-içi eğitimi gibi konular bir kişinin üstlenebileceği sorumlulukları aşmaktadır. Okul bazında hazırlanması gereken BT politika dökümanları kimlerin ne gibi sorumlulukları olduğunu, okuldaki koordinatör öğretmene kimin nasıl yardım edeceği konuları önemlidir. Aynı konu BT uygulamalarının geliştirilmesi konusunda yapılan bir proje raporunda ele alınmıştır (University of Sussex, 1993). Bu rapora göre okullarda BT uygulamalarından sorumlu olan koordinatör öğretmenler diğer konu uzmanları ile birlikte alışmaldırlar. Örneğin, koordinatör ğretmen coğrafya hakkında hazırlanmış bir yazılım programının kullanımını teknik açıdan konu ile ilgili öğretmene gösterebilir. Fakat bu örnekteki coğrafya öğretmeninin konunun uzmanı olarak BT uygulamalarına doğrudan katılımı olmaz ise koordinatör ğretmen istenilen düzeyde BT'den yararlanılması için yetersiz kalır. Öyle ise, koordinatör ğretmen ve coğrafya ğretmeni eğitim amaçlı BT'den istenilen düzeyde yararlanabilmek için birlikte çalışmalıdır. Bu rnek diğer alanlar içinde geçerlidir. Kısacası, koordinatör öğretmene yardımcı olacak diğer kişiler ve hatta ekipler bu sorumluluğu taşımalıdırlar. Bu için bir ekip işi olduğunu gösterebilmek için okul personelindeki kişilerin görüşlerine değer verilmeli ve olabildiğince onları da uygulama sürecine katmaya çalışmalıdır.

Kaynakların Kullanımı ve Yönetimi

BT politika dökümanları aşağıdaki sorulara cevap verebilmelidir:

- BT uygulamaları için gereken finansman ne kadardır?
- Planlanan faaliyetleri gerçekleştirebilecek yeterli malzeme ve kaynak mevcut mudur?
  - Kaynaklar ne şekilde kullanılacaktır? Malzemeler nerede ve ne şartlarda korunacaktır?
  - Malzeme kullanımları kimlere ve ne zaman açık olacaktır?
  - Planlanan faaliyetler önem sırasına konulmuş mudur?

Okulların ihtiyaçlarındaki farklılıklar gözönüne alınarak ilave maddeler eklenebilir. Örneğin, bazı bölgelerde hava şartları malzemelerin korunması konusunu birinci planda düşünmemizi gerektirebilir. Rutubetin fazla olduğu bölgelerde malzeme kullanım ortamlarının hazırlanması konusunun malzemelerin seçimi kadar titiz düşünülmesi gerekebilir. Ya da yer sıkıntısı çekilen bir okulda, bilgisayarların ve diğer ekipmanların özel arabalarla (hareketli TV sehpaları gibi) taşınabilir hale getirilmesi gibi konular okul bazında ele alınmalıdır.

Hizmet-içi Eğitim

Gerçekçi bir BT politika dökümanı planlanan BT faaliyetlerinin gerçekleştirilebilmesi için gereken personeli açıkça belirtmelidir. Daha önce de söz edildiği gibi BT uygulamaları bir ekip işidir. Bu, genel politikaların hazırlandığı merkezi bazda ve aynı zamanda okul bazında da geçerlidir. Bir koordinatör öğretmenin okul bazında bütün sorumlulukları üstlenmesi beklenemez. Fakat okulda meydana gelen eğitim faaliyetlerine katılan tüm personelin sürekli hizmet-içi faaliyetlerinden yararlanması konusu çok önemlidir. Bu tür faaliyetlerin amaçlarından bazıları aşağıda verilmiştir:

- İlgili personeli BT uygulamaları konusunda bilgilendirmek,
- BT uygulamaları konusundaki son gelişmeleri sürekli duyurmak,
- Genel değerlendirme sonuçlarından herkesi haberdar etmek.

Okulların gerek ekipman gerekse insan kaynakları konusunda aynı durumda olmadıkları göz önüne alınırsa hizmet-içi eğitim faaliyetlerinin sıklığı ve içeriklerinin farklılık göstermesi doğaldır. Bununla beraber, düzenlenen hizmet-içi eğitim faaliyetleri katılımcılardan hangi düzeyde ve hangi alanlarda

yeterlilik beklendiğini açıkça ortaya koymalıdır. Ayrıca, hizmet-içi eğitim faaliyetlerinde, BT'nin eğitimde kullanımı ile ilgili temel felsefenin çok iyi anlatılması gereklidir. Bunun yanı sıra, hizmet-içi eğitim faaliyetleri sırasında ve sonrası için BT uygulamaları hakkında kişiler ve kurumlar arası iyi bir dönüt mekanizmasının yerleştirilmesi gerekmektedir.

Sonuç

BT'lerinin eğitimdeki uygulamaları eğitim programlarından bağımsız bir olgu değildir. Bu sebeple, BT'nin temelini teşkil eden felsefe eğitim programlarının felsefesinden bağımsız olarak düşünülmemelidir. BT uygulamalarının temelini teşkil eden felsefenin ilgili herkez tarafından iyice anlaşılması, uygulamalarda ortaya çıkacak çelişkileri önlemesi açısından önemlidir. Eğitim alanında BT'den yararlanabilmek için tüm faaliyetlerin planlandığı ve kişilerin sorumluluk alanlarının açıkça belirtildiği politika dökümanlarının hazırlanması çok önemli bir konudur. Bu dökümanlar belli bir felsefi temel üzerinde yapılacak planlama, uygulama ve değerlendirme aşamalarını içermelidir. Eğitimde BT uygulamaları hakkında politikalar üretmek bir ekip işidir. Bu ekipte eğitimde program geliştirme uzmanları, eğitimde BT uygulamaları konusunda uzman kişiler, çeşitli konu alanlarının uzmanları, bilgisayar ve diğer BT uygulamaları içerisinde yer alan teknolojik ürünler konusunda uzman kişiler, ve özellikle bilgisayar yazılımları konusunda uzman kişiler yer almalıdır. Okul bazında ise tüm sorumluluklar sadece koordinatör öğretmene yüklenilmemelidir. Okulun müdür ya da müdür yardımcıları ve branş öğretmenleri de bu sorumlulukları paylaşmalıdır. Bölgesel ve okulların özel durumlarından kaynaklanan bazı farklılıklar hazırlanacak politika dökümanlarında ele alınmalıdır. Bu dökümanlar ayrıca, değişen dünyada meydana gelen gelişmeleri duyurmak ve yaygınlaştırmak amacı ile ne zaman ve nerede hizmet-içi eğitim faaliyetlerinin düzenlenmesi gerektiğini açıkça belirtmelidir.

KAYNAKÇA

- Hawkrige, D, (1990), "Who Needs Computers in Schools and Why?". Computer Education, 15, 1-6.
- Kneller, G.F, (1967), Introduction to the Philosophy of Education, Wiley, New York.
- University of Sussex/Brighton Polytechnic, (1993), Whole School IT Development Project, Kent County Council.
- Watson, D, (1989), "A Curriculum Development Team Under the Challenge of Change". Education & Computing, 21-27 Elsevier.